

МОДЕРНІЗАЦІЯ СОТ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПОЗИЦІЇ УКРАЇНИ З ЦЬОГО ПИТАННЯ

І.В. Ус, к.е.н., головний консультант відділу нових викликів
центру зовнішньополітичних досліджень НІСД

Рекомендації

Доцільно активізувати роботу Мінекономіки разом з зацікавленими центральними органами виконавчої влади, Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції та провідними науковцями, що досліджують питання розвитку світової торговельної системи, щодо підготовки пропозицій щодо реформування Світової організації торгівлі (СОТ), зокрема:

- 1) проаналізувати представлені іншими країнами пропозиції щодо реформування СОТ на відповідність їх національним інтересам України;
- 2) розробити пропозиції України щодо реформування СОТ та забезпечити їх всебічне внутрішньодержавне обговорення із заінтересованими сторонами;
- 3) провести переговори з ЄС стосовно узгодження позицій або спільної позиції з ЄС щодо реформування СОТ з урахуванням визначеного курсу на європейську інтеграцію України.

Зростання на початку 2017 р. суперечностей у торговельній сфері між провідними країнами світу загострило питання реформування СОТ. У підсумковій декларації саміту «Великої двадцятки», яка включає у себе представників урядів держав з найбільшим розміром економіки (G20), який проходив наприкінці 2018 р., учасники заявили про необхідність реформування СОТ, а на наступних самітах G20 у червні 2019 р. та у вересні 2020 р. вони підтвердили цю мету.

Таким чином, зазначені саміти G20 продемонстрували, що міжнародне співтовариство дійсно вважає проблему реформування СОТ назрілою і готове до конкретних дій. Про свою прихильність і готовність вирішувати її заявили всі провідні торговельні країни.

ЄС

ЄС першим висунув Концепцію модернізації СОТ у вересні 2018 р. Основні сфери модернізації сформульовані в Концепції наступним чином:

- приведення правил СОТ у відповідність із потребами сучасної глобальної економіки;
- посилення ролі СОТ в моніторингу торгівлі;
- удосконалення системи вирішення спорів СОТ.

Зазначені сфери практично збігаються із зафіксованими в заключному комюніке зустрічі ЄС та 12 країн, яка відбулась 24 та 25 жовтня 2018 р. в Оттаві. Це підтверджує проголошений з самого початку принциповий характер підходу ЄС до реформування СОТ, який передбачає, по-перше, активність власної позиції, по-друге, вибудовування коаліції країн навколо своєї Концепції.

Крім того увагу в Концепції ЄС приділено функції СОТ з вироблення правил, зміцненню багатосторонньої торговельної системи і підвищення ефективності організації. З урахуванням відсутності перспектив завершення триваючого з 2001 р. Доха-раунду СОТ, пропозиції ЄС передбачають гнучкість у переговорних підходах. Тобто ЄС виступає за максимальну підтримку багатосторонніх переговорів і досягнення результату там, де це можливо. У сферах, де багатосторонній консенсус неможливо досягти, ЄС пропонує активно підтримувати і продовжувати переговори в існуючому в СОТ форматі, відповідно до якого угоди укладаються не всіма країнами-учасниками СОТ, а окремою їх групою, при цьому вони повинні залишатися відкритими для приєднання всіх членів СОТ, а їх результати повинні застосовуватися на основі режиму найбільшого сприяння.

Значне місце в Концепції ЄС відведено модернізації Апеляційного органу – найвищої ланки системи вирішення торговельних спорів СОТ. Ситуація навколо нього загострилася в 2018 р. у зв'язку з блокуванням з боку США призначення до його складу нових суддів під приводом перевищення ними свого мандата, а також загальної незадоволеності функціонуванням цього органу. Це призвело до зупинки у грудні 2019 р. функціонування Апеляційного органу.

У своїх пропозиціях стосовно Апеляційного органу ЄС значною мірою врахував претензії США до його нинішнього функціонування. Зокрема, запропоновано строго обмежити апеляцію терміном 90 днів, що було прописано і раніше, проте на практиці цієї вимоги не дотримувалися.

Також ЄС погодився з претензіями США щодо перегляду підходу до віднесення країн до певних груп, насамперед стосовно групи країн, що розвиваються, які досягли досить високого рівня розвитку економіки, але не бажають втрачати свій статус через привілеї які він надає. Крім іншого, Концепція ЄС передбачає підвищення ролі Секретаріату СОТ, для чого необхідне відповідне рішення Конференції міністрів СОТ.

США

Бачення США стосовно трансформації СОТ було сформоване попередньою адміністрацією президента цієї країни. У березні 2018 р. торговельний представник США оприлюднив доповідь, у якій зазначено, що США незадоволені існуючими

правилами і їх застосуванням у таких сферах, як умови праці, конкурентна політика, ринок медичного обладнання. Значну увагу приділено стану в СОТ великої групи країн, які, приєднавшись свого часу до цієї організації зі статусом країн, що розвиваються, і отримавши відповідні пільги, продовжують і сьогодні вважати себе такими, хоча багато хто з них досяг істотного прогресу в ряді галузей економіки і навіть обігнали деякі розвинені країни. При цьому цілий ряд країн, що розвиваються, має непрозору торговельну політику. В результаті ці члени СОТ де-факто користуються невинуватими, з точки зору США, привілеями, що у кінцевому підсумку блокує прогрес у виробленні нових правил СОТ і подальшій лібералізації. І головні претензії США серед цієї групи країн звернені до Китаю. США вважають, що у торговельних переговорах СОТ Китай повинен відмовитися від статусу країни, що розвивається, та перебувати на одному рівні з США. Таким чином найважливіша умова США в питанні реформування СОТ – ліквідувати привілеї групи країн, що розвиваються.

Слід зазначити, що зазначена позиція США була представлена попередньою адміністрацією президента США. З приходом нової адміністрації президента США у січні 2021 р. відбувся частковий перегляд підходів США до СОТ. Так, США погодились на призначення нового генерального директора СОТ, а 15 червня 2021 року під час саміту США-ЕС, з-поміж іншого, сторони домовились співпрацювати у питанні реформування СОТ. Водночас США досі не розблокували діяльність Апеляційного органу СОТ, чим фактично зупинили вирішення торгових суперечок у рамках цієї організації.

КНР

Пропозиції США не були прийнятними для Китайської Народної Республіки (КНР), яка вказувала на те, що, незважаючи на значний розмір економіки і високі темпи зростання ВВП, Китай залишається найбільшою країною, що розвивається, у якій стандарти життя населення значно нижче, ніж в розвинених країнах. Представники КНР вказують, що мільйони громадян Китаю ще належить вивести зі стану бідності, зокрема, в центральних і західних районах. Дещо нижчим у Китаї порівняно з розвиненими країнами є і такий важливий показник як ВВП на душу населення. Саме у цьому, вважає китайська сторона, полягає сенс передбаченого СОТ спеціального і диференційованого режиму для країн, що розвиваються, і, відповідно, КНР має повне право використовувати його.

Щодо підходу КНР до питання реформування СОТ, то, згідно з представленими у травні 2019 р. пропозиціями, китайська сторона вважає ці реформи необхідними, покликаними запобігти «саботажу багатосторонньої системи і принципів свободи торгівлі», зміцнити авторитет організації та її участь у глобальному управлінні/регулюванні. Одночасно КНР засуджує будь-який односторонній підхід до проблеми і протекціоністські практики, особливо використання винятків з міркувань національної безпеки для виправдання відходу від режиму найбільшого сприяння, що зрештою веде до порушення правил і принципів СОТ.

При цьому, однак, у зазначених пропозиціях КНР США не згадуються у якості об'єкта критики, що може свідчити про розрахунки Китаю на врегулювання в перспективі розбіжностей з ними.

Канада

Пропозиції Канади щодо модернізації СОТ близькі до Концепції ЄС. Разом з тим канадські ініціативи йдуть трохи далі європейських у частині застосування існуючого в СОТ формату, відповідно до якого угоди укладаються не всіма країнами-учасницями СОТ, а окремою їх групою, при цьому вони повинні залишатися відкритими для приєднання всіх членів СОТ, а їх результати повинні застосовуватися на основі режиму найбільшого сприяння.

Як вдалий приклад гнучкого багатостороннього підходу в канадських ініціативах наводиться Угода про спрощення процедур торгівлі, яка дозволила країнам, що розвиваються, позначити, які положення даного документа вони готові виконувати відразу, а для яких потрібно перехідний період. На думку Канади, такий підхід доцільно поширити в якості модельного на майбутні угоди, які будуть істотно зачіпати інтереси країн, що розвиваються.

Інші країни

Інші, крім США, ЄС, Китаю та Канади, країни долучаються до обговорення процесу модернізації СОТ як шляхом підтримки запропонованих пропозицій чи їх окремих частин (насамперед Японія), так і через спільні заяви стосовно принципів, на яких повинна відбуватися така модернізація. Саме така заява була зроблена Болівією, Кубою, Еквадором, Індією, Малаві, ПАР, Тунісом, Угандою та Зімбабве у липні 2019 р. Згодом ця заява була доповнена у серпні 2019 р. та у грудні 2020 р.

Україна

Досвід членства України в СОТ засвідчив переважно пасивну участь в інститутах цієї організації, що більшою мірою зосереджувалася на використанні системи вирішення спорів, які здебільшого програються Україною.

Відносно позиції України стосовно реформування СОТ, то на даний момент вона ще не сформована. З огляду на те, що попереднє реформування провідного світового інституту, який відповідає за регулювання правил світової торгівлі відбулось у 1995 р., можна зробити припущення, що новий формат СОТ визначить правила світової торгівлі приблизно на аналогічний період. Враховуючи прагнення України вступити до ЄС протягом цього періоду, доцільно координувати позицію України щодо реформування СОТ з відповідними інститутами ЄС.

У цьому контексті вбачається за доцільне залучити до обговорення позиції України поряд із зацікавленими центральними органами виконавчої влади, організаціями та провідними науковцями Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції, що дасть додатковий сигнал ЄС, що Україна поєднує питання майбутнього СОТ зі своїми перспективами інтеграції до ЄС. Крім того, узгодження позиції України з ЄС або підтримка позиції ЄС з цього питання сприятиме загальному успіху реформи СОТ.